



Een herwaardering van het Kalsterbos

Bram Cannaerts, Luc Vervoort

Het nochtans mooie Kalsterbos had tot voor kort een vuile vlek van zo'n twee hectare groot: een voormalige camping en illegale stortplaats. Terwijl er in Vlaanderen rustig verder verkaveld wordt en we pas in 2040 aan een betonstop kunnen beginnen denken, heeft Natuurpunt deze zomer op de verloren geachte grond terug ruimte voor natuur geschapen.

Een van nature nat gebied...

Het natuurgebied Meren-Kalsterbos ligt verscholen tussen de Aarschotse gehuchten Gijmel, Langdorp en Wolfsdonk en was van oudsher een venig, moerassig gebied. Het gebied ligt dichtbij de Demer maar kan er niet naar afwateren omwille van de tussenliggende duinenrug (Molenheide). Dus moet het water de lange vlakke weg richting Grote Nete afleggen. Dat is één van de oorzaken waarom het gebied zo drassig is. In het toponiemenboek van Langdorp (Kempeneers) staat het centrale deel van het gebied -de huidige terug herstelde plaats van verwijderde camping en stort- aangegeven als 'Vinnebroek', in 1657 eigendom van de kerk van Testelt. Vinne slaat op veen, meestal veen dat men door ontwatering droog kan afgraven, mogelijk hoogveen. Broek is moerassig grasland. Ook andere toponiemen in de buurt duiden op dat natte karakter. Ten zuiden van het Vinnebroek liggen de Kwade Eussels: percelen zeer moerassig, weinig productief grasland met harde grassen en kruiden begroeid. Er is ook melding van de 'klotkuilen' in het Kalsterbos, putten waar 'harde turf' kon gestoken worden. Klot is een vorm van zuivere turf die al meer in de richting van bruinkool is geëvolueerd. Kempeneers verwijst naar 'een brief' uit 1895 waaruit blijkt dat er dan nog turf gestoken wordt in de Meren. Het beekje dat ten noorden van het Vinnebroek vloeit noemt van oudsher 'Kalsterloop'. De waterloop is vermoedelijk geheel door de mens gegraven. Net zoals in het aangrenzende natuurgebied Langdonken heeft men altijd grote moeite gehad het gebied te ontwateren en dat maakte dat de boerderijen arm waren en zich tevreden moesten stellen met kleine hooilandjes verspreid tussen veenkuilen en broekbossen.

... vol potenties

De geografische omstandigheden die maakten dat de boeren in armoede leefden, vormen waarschijnlijk de reden waarom het planten- en dierenleven zich zo rijk ontwikkelde. In de 'Bulletins de la Société Royale de Botanique de Belgique' zijn voor de 'Kalsterloopvallei te Langdorp' planteninventarisaties van 1850 tot 1910 gepubliceerd door Z.E.H. Louis Ghysebrechts. Voor de graslanden vermeldt hij als bijzondere soorten o.a. Spaanse ruiter, welriekende nachtorchis, klokjesgentiaan, spits havikskruid en harlekijn. Klinkende namen die menig natuurliefhebber doen wegdromen. Luc Vervoort vond in de jaren 1990 nog (door Ghysebrechts niet vermeldenswaardig geachte) soorten op het Vinnebroek als hondsviooltje, blauwe knoop, tormentil en tandjesgras, tevens kensoorten van heischraal grasland, daarna verdwenen onder het stort en de camping. Voor matig voedselarme moerassen met wisselende waterstand (vergelijkbaar met het grootste deel van de Langdonken) staan vermeld: kleinste egelskop, klein blaasjeskruid, witbloemige watterranonkel, ondergedoken moerasscherm, kruipende waterweegbree, draadzegge, koprus en oeverkruid. Voor de bossen vermeldt Ghysebrechts koningsvaren en stippelvaren, waarvan koningsvaren nu nog massaal aanwezig is. Op één punt wijkt de plantenlijst van de Kalsterloopvallei af van die van de Langdonken, nl. voor de groep soorten van de 'actief veenvormende moerassen'. Rossig fonteinkruid, waterlepelkje, moeraswederik, kleine lisodode, gewoon blaasjeskruid en moerasvaren. Soorten die wijzen op kwelgebonden veenmoeras, drijfkillen en trilvenen. De grote variatie in de vegetatie komt overeen met het beeld dat de oude plaatsnamen al gaven van het gebied.

'Moderne' aanslagen op het gebied

Dat bijzondere landschap heeft de moderniteit van de 20ste eeuw over zich heen gekregen. De ontwatering van het gebied, toen men eindelijk de grachten met een kraan kon ruimen, gaf nieuwe mogelijkheden. En daar verschenen de weekendvijverterreinen, campings en verspreide bebouwing. Er werd een gewestplan

gemaakt dat het grootste deel van de oppervlakte groen kleurde, maar van een handhaving was meestal weinig te merken in het landschap. In 2004 werd er een RUP opgemaakt dat de zonevreemde camping met de illustratieve naam 'Sparrenhof' voor het grootste deel regulariseerde. De noordwestelijke hoek bleef echter natuurgebied. Dat stuk mocht dan verwilderen in de staat dat het zich bevond, met campingstoelen, zekeringskasten en opritten als ware het ruïnes van een vroegere beschaving. Ondertussen werd het perceel verkocht aan Natuurpunt en in 2016 hadden we met Vlaamse en Europese LIFE-subsidies de middelen bij elkaar om de site te saneren.



Omgeving van het Kalsterbos op de grote wandkaart van het Hertogdom Aarschot uit 1775, opgemaakt door landmeter J.-B. Joris in opdracht van de Hertog van Arenberg.



Zicht op de weekendvijvers met caravans zoals ze werden aangekocht (2014). Foto Bram Cannaerts

Natuurpunt herstelt

De Natuurpunt-afdeling had al de meeste caravans en weekendhuisjes ontmanteld. In de zomer en het najaar van 2016 werd dan met aannemerswerk de verdere sanering aangevat. Alle nutsleidingen werden verwijderd, beerputten werden uit de grond getrokken. De verstoorde grond werd over de gehele oppervlakte tot op de oorspronkelijke bodem afgegraven en met een kraan door een grote zeefinstallatie gehaald. Alles bij mekaar werden 160 vrachten puin, afval en vervuilde grond afgevoerd. Op de scheiding met de nog bestaande camping werd een aarden wal van 1,5m hoog opgeworpen, beplant met struweel als buffer voor geluid en uitzicht. Nu moeten we er nog blijven op hameren dat de gekende vervuilenpunten op de grachten door het gebied worden opgelost. Met beheer kunnen we enkele zwarte vlekken wegwerken, maar een consequent beleid en ruimtelijke ordening is essentieel voor een blijvend herstel van de natuur.



Het terrein werd met werkdagen grotendeels opgekuist. En daarna werd de verontreinigde laag afgegraven en gezeefd door een zeefinstallatie. Foto Bram Cannaerts

Natuur reageert op alle veranderingen, ook ten goede, dus we wachten in spanning af wat deze investeringen op de langere termijn zullen doen verschijnen. Meren-Kalsterbos is omwille van zijn actuele waarde beschermd als Europees Natura 2000-gebied. We kijken hoopvol uit naar de toekomst omdat de bodem, het grondwater, de afwateringstelsels, de dijken en de dammen nog dezelfde zijn als in de tijd toen het landgebruik nog kon samengaan met een ongelooflijke natuurrijkdom.

Referenties

- **Dr. Paul Kempeneers**, Langdorp, plaatsnamen en hun geschiedenis, 2011
- **Z.E.H. Louis Ghysebrechts**, 'Florules des environs de Diest', in *Bulletin de la Société Royale de Botanique de Belgique*, gepubliceerd tussen 1850 en 1910.

Foto Bram Cannaerts

